

Konieczność wielopoziomowej odporności

PROF. IRENA LIPOWICZ

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Rzeczniczka Praw Obywatelskich w l. 2010-2015

Odporność państwa i społeczeństwa to dziś klucz do bezpieczeństwa w warunkach nowych, złożonych zagrożeń. Nie wystarczą inwestycje w wojsko czy energetykę – potrzebna jest spójna strategia, która angażuje obywateli, instytucje i technologie. Tylko państwo elastyczne, wspierane przez świadome i solidarne społeczeństwo, może skutecznie stawić czoła wojnie hybrydowej, dezinformacji i presji geopolitycznej. Modernizując swoje podejście do bezpieczeństwa i odporności, Polska powinna sięgać zarówno po historyczne doświadczenia skutecznego oporu, rezyliencji i elastyczności, jak i wykorzystywać nowe cyfrowe możliwości.

Odporność jako fundament bezpieczeństwa

Współcześnie termin „odporność” staje się zbiorczą kategorią opisującą różne wymiary braku podatności na atak – zarówno w sferze militarnej i technicznej, jak i społecznej, gospodarczej czy energetycznej. Tego rodzaju odporność wzmacnia bezpieczeństwo państwa, jednak nie da się jej sprowadzić do prostego bilansu inwestycji w energetykę czy obronność¹. Odporne na kryzysy i zagrożenia mogą być nie tylko struktury państwowe, lecz także całe społeczeństwa – takie podejście do bezpieczeństwa zyskało popularność stosunkowo niedawno.

W literaturze umocniło je rozróżnienie ustrojów państw na elastyczne i kruche – koncepcja szczegółowo rozwinięta m.in. w pracach Nassima Taleba². Elastyczność oznacza zdolność struktur i procedur do szybkiego powrotu do równowagi po porażce oraz umiejętność twórczej adaptacji do zmiennych warunków, nawet przy ograniczonych zasobach. Przeciwnieństwem są ustroje kruche – tylko pozornie silne, dzięki hierarchizacji, represyjności wobec wewnętrznych przeciwników czy militaryzacji gospodarki i polityki zagranicznej. W praktyce taka sztywność może prowadzić do wewnętrznego załamania w obliczu niestandardowego zagrożenia lub niespodziewanego zwrotu militarnego

¹ M. Piotrowska-Trybull, K. Górską-Rożej (red.), *Odporność państwa, społeczeństwa i gospodarki na zagrożenia*, Warszawa 2024.

² N. Taleb, *Antykruchość. Jak żyć w świecie którego nie rozumiemy*, Poznań 2023, s.13 i n.

– i to pomimo wcześniejszej przewagi. W przypadku ustroju opartego na bierności i posłuszeństwie, obywatele nie wykształcają bowiem solidarności indywidualnej i zbiorowej ze współobywatelami i własnym państwem. W krajach tego typu, po klęsce militarnej, zwykle nie wykształca się spontanicznie wspólnota oporu. Ślepe posłuszeństwo wobec starej władzy często zastępuje równie bierna uległość wobec okupanta.

Prawdziwa odporność państwa nie polega na sile przymusu, lecz na zdolności wolnego społeczeństwa do solidarnej reakcji w obliczu kryzysu – bez rezygnacji z wolności, otwartości i praw człowieka.

Nie zmienia to faktu, że agresywne mocarstwo w bezpośrednim sąsiedztwie stanowi ogromne wyzwanie dla każdego typu odporności – zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej. I właśnie w takiej sytuacji historycznej się znajdujemy. Rosja i Białoruś od lat konsekwentnie i systemowo ingerują w odporność Polski, wykorzystując do tego potężne środki finansowe oraz zaawansowane metody destabilizacji – w tym operacje psychologiczne i zarządzanie refleksyjne³.

Jako demokracja działamy wolniej – choć skuteczniej w dłuższej perspektywie – ponieważ nasz system opiera się na pluralistycznej debacie i inkluzyjnym procesie decyzyjnym. Kluczowym wyzwaniem pozostaje więc to, jak wzmacniać odporność państwa i społeczeństwa,

nie rezygnując z otwartości, praw człowieka i wartości, które czynią nas wspólnotą odporną właśnie dlatego, że jest wolna.

Państwo elastyczne – wspólnota odporna

Koncepcja państwa elastycznego – odpornego na zagrożenia i ataki dzięki zaangażowaniu jego obywateli – dobrze współgra z polską mentalnością i doświadczeniem historycznym, w którym raczej brak było ślepego posłuszeństwa wobec władzy, a siłą wspólnoty była inicjatywa oddolna. Budowa takiego państwa wymaga jednak akceptacji społecznej oraz otwarcia się na niestandardowe formy działania.

Inspirujące przykłady płyną dziś z Ukrainy – nie tylko w postaci wytrwałości społeczeństwa i kreatywności w obronie (np. produkcji dronów), lecz także dzięki intensywnemu zaangażowaniu samorządów terytorialnych i nowej kategorii wojskowych wolontariuszy. Warto sięgnąć także po wzorce historyczne, takie jak polskie państwo podziemne – oparte na powszechnej mobilizacji i dyscyplinie społecznej – czy brytyjski model współpracy państwa z ludnością cywilną podczas II wojny światowej. Te przykłady pokazują, że odporność społeczna może być nie tylko efektem działań administracyjnych, ale przede wszystkim rezultatem świadomej współpracy obywateli z państwem.

Dziś potrzebujemy ponownej, interdyscyplinarnej analizy mechanizmów, które w przeszłości umożliwiały taką odporność – i jednocześnie projektowania nowych⁴.

³ A. Etkind, *Rosja kontra nowoczesność*, Warszawa 2024, s. 9 i n.

⁴ Por. wyniki Seminarium Fundacji Batorego z 27 marca 2025 r.: *Ukraińskie społeczeństwo wobec wojny. Lekcje dla Polski*. Batory.org.pl oraz konferencja: *Společna odporność i solidarność w warunkach wojny: doświadczenia Ukrainy i Polski* zorganizowana w Kijowie 21-22 marca 2025 r.

Choć samorządy terytorialne mogłyby odegrać w tym kluczową rolę, ich możliwości są ograniczane przez niewystarczające ramy prawne. W szczególności powiaty i województwa – w przeciwieństwie do gmin – nie mogą korzystać z zasady domniemania kompetencji, co utrudnia im wdrażanie innowacyjnych rozwiązań zwiększających lokalną odporność. Konieczna jest zatem pilna rewizja ustawowego katalogu zadań, by umożliwić samorządom podejmowanie działań odpowiadających wyzwaniom nowej epoki.

Cyfrowa kopia państwa i nowa rola ochrony ludności

Nowe zagrożenia związane z ryzykiem frontального cyberataku wymagają myślenia nie tylko o systemowym przeciwdziałaniu wojnie kognitywnej – w tym dezinformacji na wzór Estonii – lecz także o stworzeniu „cyfrowej kopii” niemal całego państwa, a nawet jej zabezpieczeniu w innym kraju, jako swego rodzaju backupu strategicznego. Tego rodzaju rozwiązania wdrożono już w Ukrainie, przenosząc istotne systemy administracji na serwery państw demokratycznych.

Tego typu działania nie powinny jednak następować dopiero w warunkach kryzysowych i wojennych, powinny być przemyślane, zaplanowane i wdrożone zawczasu. Wymagają także starannego wyboru partnera, któremu państwo może zaufać w tak kluczowej sprawie. Na poziomie relacji wewnętrznych analogiczny model warto zastosować w skali lokalnej: „cyfrowa kopia” miasta lub powiatu, przechowywana i synchronizowana z jednostką partnerską (np. bliźniaczą), mogłaby umożliwić mieszkańcom załatwianie spraw administracyjnych w trybie niemal

nieprzerwanym – także w przypadku ataku lub cyberataku paraliżującego ich własny samorząd.

Odporność społeczna powinna być przede wszystkim rezultatem świadomej współpracy obywateli z państwem, a nie efektem działań administracyjnych. W Polsce kluczową rolę mogłyby odegrać samorządy terytorialne, ale, ich możliwości są ograniczane przez niewystarczające ramy prawne.

Współczesna ochrona ludności – która w warunkach wojny przekształca się ustawowo w obronę cywilną – dalece wykracza dziś poza tradycyjny zakres obowiązków, takich jak konserwacja schronów czy wspieranie wojsk obrony terytorialnej. Tytuł nowej ustawy w tym zakresie nie został trafnie dobrany – współczesne konflikty hybrydowe rozmywają granicę między wojną a pokojem, a co za tym idzie, wymagają od mieszkańców długotrwałego i aktywnego zaangażowania.

Nowa filozofia ochrony musi zakładać szerokie wykorzystanie partnerstw publiczno-prywatnych i publiczno-społecznych⁵. Samo rozdzielenie pojęcia „ochrony ludności” – sugerujące pasywną postawę społeczeństwa – od „obrony cywilnej”, aktywowanej dopiero w stanie wojny, nie przystaje już do realiów Europy po 2022 roku⁶. Dzisiejsze doświadczenia jasno pokazują, że bezpieczeństwo i odporność wspólnoty muszą

5 Z. Cieślík, *Partnerstwo publiczno-prywatne: publicznoprawna problematyka kontraktowych form działania administracji europejskiej*, Warszawa 2017, „Podsumowanie”.

6 Por. *Komentarz do ustawy o ochronie ludności i obronie cywilnej z 5 grudnia 2024 r.*, M. Szyrski (red.), *Ochrona ludności i obrona cywilna*, Warszawa 2025.

być budowane w sposób ciągły – z udziałem świadomych i zaangażowanych obywateli.

Partnerstwa i energia społeczna jako rezerwy odporności

Partnerstwo publiczno-prywatne, przez lata słabo uregulowane w Polsce, pozostaje wciąż niewykorzystanym zasobem budowania odporności. Dobrym przykładem są liczne agencje ochrony – w warunkach nasilających się sabotaży technicznych mogłyby one odegrać nową, ważną rolę w systemie bezpieczeństwa. Brakuje jednak jasnych mechanizmów włączenia ich w realizację zadań państwa, co mogłoby być formą nowoczesnej, społecznej odpowiedzialności biznesu. Z kolei przedsiębiorstwa – w ramach lokalnych partnerstw – mogłyby np. zapewniać awaryjne zasilanie energetyczne sąsiednim dzielnicom czy sołectwom.

Ostatnie trzy dekady przyniosły gwałtowny wzrost liczby i potencjału polskich organizacji pozarządowych. Mimo to przepisy dotyczące bezpieczeństwa koncentrują się niemal wyłącznie na działaniach administracji publicznej i sił zbrojnych, zaniedbując ten ogromny zasób obywatelskiej gotowości. Formy partnerstwa publiczno-prywatnego czekają na szersze zastosowanie, natomiast partnerstwo publiczno-społeczne – współpraca organizacji pozarządowych z administracją rządową i samorządową – wymaga jeszcze wypracowania odpowiednich formuł instytucjonalnych.

Doświadczenia ukraińskie jednoznacznie pokazują, że państwo nie jest w stanie skutecznie się bronić wyłącznie za pomocą profesjonalnych sił zbrojnych. Dlatego w Polsce

– obok powołanej już Rady Odporności na poziomie centralnym – powinny powstać analogiczne rady w każdym województwie, z udziałem certyfikowanych organizacji społecznych. Tylko w ten sposób możliwe będzie skuteczne zakorzenienie idei odporności w lokalnych społecznościach.

Odporność państwa zaczyna się od antycypacji zdarzeń i świadomych obywateli – Przygotowanie musi wyprzedzać kryzys, a nie na niego reagować. Dlatego warto inwestować w działania podnoszące świadomość społeczną oraz zwiększające odporność administracji – np. poprzez wykonywanie cyfrowych kopii ważnych zbiorów danych i systemów.

Warto również zwrócić uwagę na kluczowy obszar, jakim jest bezpieczeństwo energetyczne. Polska powinna tworzyć powiatowe centra bezpieczeństwa energetycznego – lokalne struktury koordynujące działania w razie awarii lub sytuacji zagrożenia ciągłości dostaw energii.

Administracja centralna powinna natomiast rozbudować efektywną sieć ostrzegania przed tzw. informacją niszczącą – komunikatami, które mogą wywoływać panikę i osłabiać solidarność społeczną. Taka sieć powinna wykraczać poza kompetencje Rządowego Centrum Bezpieczeństwa i NASK, tworząc nowy system przeciwdziałania dezinformacji i wzmacniania spójności społecznej w sytuacjach kryzysowych⁷.

⁷ I. Albrycht, *Systemowa odporność państwa w cyfrowej erze*, Nowy raport IK i CYBERSEC, Warszawa 2022.

Skuteczna odporność państwa nie opiera się wyłącznie na instytucjach – wymaga aktywnego włączenia w proces budowania bezpieczeństwa biznesu, społeczeństwa obywatelskiego i lokalnych wspólnot.

Solidarność społeczna jako fundament odporności

Solidarność społeczna, choć formalnie wpisana w Konstytucję, pozostaje jedną z najmniej docenianych zasad ustrojowych – a zarazem jedną z najistotniejszych dla budowania realnej odporności państwa. Dzisiejsze zagrożenia nie są już wyłącznie militarne – pojawiają się w nieoczywistych obszarach: poprzez ingerencję przeciwnika w system szkolnictwa wyższego, działania dezinformacyjne w mediach społecznościowych (szczególnie w tematyce migracyjnej), wpływanie na proces kształcenia kadry wojskowej, a także poprzez groźną dezinformację zdrowotną.

Luki w odporności państwa są widoczne i mają charakter ponadpartyjny. Wciąż funkcjonuje negatywny, demobilizujący stereotyp „państwa z kartonu”, powielany nie tylko wewnętrznie, ale również przez zewnętrznego przeciwnika. Tymczasem paradoksalnie – mimo rosnącej polaryzacji – w społeczeństwie utrzymuje się wysoki poziom oczekiwań sprawczości ze strony państwa. To oczekiwanie nie znika, ponieważ poczucie, że państwo potrafi działać skutecznie, jest dziś jednym z głównych źródeł bezpieczeństwa zbiorowego.

Dlatego właśnie efektywność i modernizacja organów centralnych, wsparte przemyślaną kampanią informacyjną, powinny stać się strategicznym priorytetem.

Niezadowolenie z działania instytucji państwowych to – obok niezadowolenia ontologicznego i kulturowego – jedna z trzech głównych przyczyn wzrostu wpływów ugrupowań skrajnych w Europie, często inspirowanych lub wspieranych przez Federację Rosyjską.

Wolne media, koncentrując się słusznie na problemach społecznych i nierównościach, często nieświadomie pogłębiają jednak w ten sposób kryzys zaufania – zwłaszcza w epoce dominacji mediów elektronicznych i selektywnej ekspozycji na treści. Fakty – nawet prawdziwe – jeśli są przedstawiane w sposób jednostronnie negatywny i nie są równoważone silnym przekazem pozytywnym, prowadzą do demobilizacji społecznej. Przykład Brexitu pokazuje, że jednostronna narracja może trwale zmienić bieg historii.

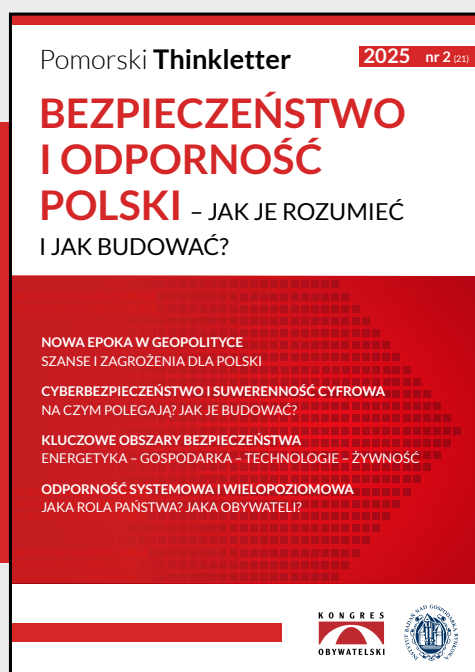
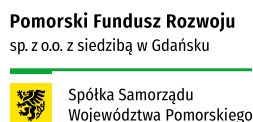
Odporność kraju zaczyna się od zaufania do wspólnoty społecznej i do państwa – bez wiary w sprawczość instytucji i bez solidarności społecznej nie da się skutecznie przeciwstawić dezinformacji, polaryzacji i wojnie informacyjnej.

Rzecz nie w przemilczaniu problemów – ale w znalezieniu sposobu, jak budować wspólnotową odporność informacyjną w warunkach głębokiej polaryzacji, bez popadania w propagandę. ■

O AUTORCE

prof. Irena Lipowicz – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. W latach 1991-2000 była posłem na Sejm oraz członkiem Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Jako Przewodnicząca Sejmowej Komisji Samorządu Terytorialnego współtworzyła reformę samorządową. Była ambasadorem RP w Republice Austrii. Od 2010 do 2015 r. pełniła funkcję Rzecznika Praw Obywatelskich. Kierownik Katedry Prawa Administracyjnego i Samorządu Terytorialnego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Partnerzy

POBIERZ CAŁĄ PUBLIKACJĘ

www.kongresobywatelski.pl

